

Menntunargildran

Viðtal við Alison Wolf, prófessor við King's College í London.

Kristín Jónsdóttir, Kennaraháskóla Íslands og Ragnar F. Ólafsson, Námsmatsstofnun

Á fundi forsvarsmanna samtaka norrænna háskólamanna á vegum Bandalags háskólamanna í Reykjavík 22. – 24. ágúst s.l. flutti Alison Wolf fyrirlestur sem bar yfirskriftina *Æðri menntun – magn og gæði? Eða jafnvægi þar á milli?* Í viðtali við Tímarit um menntarannsóknir ræddi Alison um stefnumótun í menntamállum, gæði skólasterfs, skólakerfið á Vesturlöndum, kennaramenntun, pípulagnir og konur á vinnumarkaði.

Ferill: Alison Wolf er starfandi prófessor við King's College í London og hún hefur lengi kennt við Institute of Education, University of London. Sérsvið hennar eru stjórnun og starfsþróunarmál. Jafnframt er hún dálkahöfundur og skrifar reglulega um menntamál í *Times Higher Education Supplement*. Alison hefur lengi fengist við rannsóknir á vinnumarkaðnum, hagvexti og eftirspurn eftir menntun, og möguleikum skólakerfisins til að bregðast við og veita viðeigandi menntun og starfsþjálfun. Hún er einnig sérfræðingur í námsmati, einkum hæfnismati í starfsmenntun og sérfræðimenntun. Alison lauk M.A. og M.Phil.-gráðum frá University of Oxford og hún stundaði einnig nám við Université de Neuchâtel í Sviss. Að loknu námi starfaði hún í Bandaríkjunum um tíu ára skeið þar sem hún vann við stefnumótun en sneri að því búnu heim til rannsóknarstarfa í Bretlandi. Bók hennar *Does Education Matter? Myths about education and economic growth* kom út árið 2002 og hlaut verðskuldaða athygli.

TUM: *Það er útbreitt viðhorf að menntun skapi hagvöxt. Er það svo?*

AW: Það er ekki svo einfalt samband þarna á milli. Því miður eru þróunarríki víða um heim að eyða formúum í menntun án þess að hagvöxtur fylgi í kjölfarið. Þar með er ég ekki að segja að þróað hagkerfi geti þrífist án menntaðs fólks. Auðlegð krefst ákveðinnar menntunar. En það er ekki kjarni málsins. Spurningin er frekar hvort stjórnálamenn eigi að leggja allt kapp á að sem flestir fari í háskóla, í þeirri trú að án þess verði enginn hagvöxtur. Ég held það sé mikill misskilningur. Í fyrsta lagi verður fólk sér ekki endilega úti um menntunina sem gagnlegust er fyrir efnahagslífið. Stjórnálamenn keyra

menntakerfið áfram með áætlanagerð í stað þess að láta fólk sjálft um að bregðast við þörfinni þegar og ef hún verður til. Það er ekki eins og það séu miklar gloppur í þekkingu vestrænna þjóða sem bráðliggi á að bæta úr. Í flestum tilfellum dugir góð almenn menntun mjög vel öllum þeim sem vilja sýna frumkvæði í atvinnulífinu. Og ef það er þörf fyrir ákveðna sérþekkingu er mun líklegra að hún dafni samhliða atvinnugreininni sem þarfnast hennar. Það er ekki hægt að búa sérþekkingu til fyrirfram, ekki hægt að mennta fólk núna í einhverju sem búist er við að mikil þörf verði fyrir eftir 10 ár. Þetta þarf að gerast samhliða því sérþekking úreldest mjög fljótt. Það er út í hött að ímynda sér að það hefði verið hægt að sjá fyrir 20 árum hvaða þekkingu við þyrftum

á að halda nú. Því síður að unnt hefði verið að þjálfa fólk þá til þess að svara þörfinni nú í þeim atvinnugreinum sem hafa dafnað mest að undanförunu.

Ég held að stjórnámálameðgeri geri mikil mistök með ofstjórn og kröfum um stöðugt meiri menntun. Ástæðan er samt einföld. Þeir vilja geta lofað hagvexti og menntunarstiginu telja þeir sig geta stýrt. Þeir gera það líka vegna þess að þeir hafa tekið eftir að menntafólkið er almennt ríkara en þeir sem hafa minni menntun. Þetta er álíka skynsamlegt og að senda alla til útlanda á skíði vegna þess að þeir hafi tekið eftir að þeir sem koma heim úr skíðaferðum, sólbrúnir í framan, eru almennt ríkari en þeir sem sátu eftir heima.

Gagnslaust fyrir þjóðina en gott fyrir einstaklinginn

AW: Þrátt fyrir þetta verður ekki framhjá því lítið að það er mjög gott, jafnvel nauðsynlegt, fyrir einstaklinginn að verða sér úti um menntun til þess að verða samkeppnishæfur á vinnumarkaði. Ef fólki gengur þokkalega í námi gerir það sjálfu sér gott með því að verða sér úti um meiri menntun. Það er ein af leiðunum til þess að skapa sér sérstöðu umfram aðra sem eru að sækja um sömu störf.

Ég þekki aðstæður í Bretlandi og tala út frá þeim en tel jafnframt líklegt að þær séu svipaðar á Íslandi. Með mikilli menntun kemur maður því á framfæri við vinnuveitanda að hann sé ágætlega gefinn og vinnusamur, og það kunna vinnuveitendur alltaf vel að meta. Í gamla daga var nóg að vera í skóla til 18 ára aldurs til þess að sýna fram á þetta. Nú dugir ekki minna en að vera í skóla til 25 ára aldurs. Þetta er gríðarlega dýrt fyrir samfélagið. Það er fokdýrt og slítandi fyrir ungt fólk að sogast inn í þennan samkeppnishæfur spirál, sem skilar hagkerfinu sáralitlu en snýst fyrst og fremst um það að standa aðeins betur að vígi í samkeppni við aðra sem eru að sækja um störf á vinnumarkaði.

Það er afskaplega erfitt að stöðva þennan

spirál. Þetta er nokkurs konar menntunargildra. Á margan hátt kemur þetta meira niður á konum en körlum. Þær þurfa að mennta sig lengur og lengur og svo kemur að því að þær ætla að eignast börnin. Þetta stýttir enn tímum sem þær hafa á vinnumarkaði. Það má ekki gleyma því að það kostar ýmsar fórnir að afla sér menntunar. Þau ár sem setið er á skólabekk fara ekki í að afla tekna og reynslu á vinnumarkaði. Menntun er því alls ekki ókeypis fyrir einstaklinginn þótt hún sé niðurgreidd.

En eins og ég segi þá er mjög skynsamlegt fyrir einstaklinginn að verða sér úti um menntun. Nú er æ sjaldgæfara að fá vinnu í nágrenninu eða í gegnum kunningsskap. Það er miklu algengara að margir séu að keppa um sömu stöðurnar, oft á alþjóðlegum vettvangi, þar sem umsóknarferlið er strangt og reglum fylgt, sem er auðvitað til bóta. Þá er nauðsynlegt að hafa næga menntun til þess að sýna og skjóta keppinautum ref fyrir rass. Með því að veifa prófgráðum er fólk að segja: Ég er betri kostur en hinir.

Gráðan er aðalatriði

AW: Eins árs meistaraþráður eru mjög vinsælar – ég stýri einu slíku námskeiði núna – og vissulega kennum við fólk ýmislegt gagnlegt. En nemendur koma fyrst og fremst vegna þess að þeir vilja skapa sér sérstöðu. B.A.-gráða er ekki lengur nóg.

TUM: Er það aukaatriði hvað lært er?

AW: Já. Það var gerð rannsókn á þessu í Bandaríkjunum. Gráðan eða öllu heldur tign prófgráðunnar skiptir mestu máli, það er hvort um er að ræða stúdentspróf, B.A.- eða B.S.-próf, meistaraþráðu eða doktorsgráðu. Og sumir háskólar eru svo frægir að þeir sem hafa lært þar fá öll bestu störfin, það eru kannski 10 til 15 skólar sem skipta öllu máli. Svona gengur þetta – þegar allir eru komnir með B.A. þarf meistaraþráðu til þess að skera sig úr, brátt er það ekki nóg og þá þarf M.B.A. og svo

framvegis. Þetta vindur stöðugt upp á sig og hlýtur þó einhvern tíma að taka enda því ekki getum við öll verið í skóla til sextugs!

TUM: Telur þú að of margir skrái sig í háskólanám? Samfélagið þurfi á einhverju öðru að halda?

AW: Ég orða það ekki þannig að of margir séu skráðir í háskóla. Ég vil alls ekki setja takmarkanir á skráningar. Við getum ekki neitað fólki um tækifæri til þess að taka þátt í slagnum. En engu að síður má draga í efa að það sé þörf á öllu þessu menntafólki fyrir efnahagslífið. Stjórnvöld virðast ganga út frá því að þörf sé á allri þessari menntun til þess að efnahagslífið dafni. Þá er lítið á kostnaðinn sem fjárfestingu. Þetta er ástæðan fyrir því að háskólamenntun er niðurgreidd og miklum fjármunum eytt í menntun, fjármunum sem annars hefðu getað farið í annað. Ég þekki ekki aðstæður á Íslandi, en í Englandi er gríðarlegum upphæðum varið til þess að koma ungu fólki í gegnum háskóla. Á sama tíma er verið að skera niður fjármagn til margra annarra þátta. Ég held að þetta sé brjálæði.

Ekki nóg með að ungu fólki finnist það vera undir gríðarlegri pressu með að ljúka langskólanámi, heldur velur það ekki endilega réttu námsgreinarnar út frá efnahagslegu sjónarmiði. Menntunin er mjög niðurgreidd. Fólk getur valið að vera lengur í skóla vegna þess að kostnaðurinn er mjög brenglaður og úr takti við raunverulegan kostnað. Þótt fólk fái ekki miklu hærri tekjur eftir að námi lýkur, vegna þess að svo margir hafa lokið sama námi, þá kostar það viðkomandi ekki svo mikið heldur. Ef eitthvað kostar lítið sem ekkert er meira notað af því, hvort sem maður þarf það eða ekki! Stjórnmalamenn hafa ákveðið að menntun sé fjárfesting og þess vegna verja þeir gríðarlegu fé til þess að niðurgreiða námsgráður. Fólk skráir sig í nám til að styrkja stöðu sína í samkeppninni. Þetta hefur ekkert með raunverulega menntun að gera og skilar samfélaginu ekki miklu, snýst eingöngu um að standa örlítið betur að vígi á

vinnumarkaði en næsti umsækjandi. Og eftir því sem fleiri fara í langskólanám skilar það hverjum og einum minna á þeim mælikvarða.

Skólagjöld og rekstrarstyrkir

AW: Mér fyndist eðlilegt að þeir sem fara í slíkt nám greiddu eilítið meira af því sjálfir. Átján ára ungmenni sem ætla að byrja eigin rekstur fær ekki samsvarandi styrk frá hinu opinbera og sá sem ætla í langskólanám.

Hvernig getum við verið svo viss um að það sé miklu betra að eyða stórfé til þess að mennta ungmennið í óskilgreindri háskólagrein í fjögur ár, í grein sem líkur eru á að það starfi aldrei beint við? Er ekki alveg eins gott að verja sömu fjármunum í að styrkja þennan einstakling til þess að setja á fót eigin rekstur? Ég er ekki að taka afstöðu til þess, einungis að benda á að vali einstaklingsins er stýrt með þessum fjárframlögum til niðurgreiðslu langskólamenntunar.

Við virðumst hafa misst sjónar á því sem forfeður okkar og mæður vissu mæta vel: Að menntun snýst ekki bara um að gera einn og einn ríkari. Hún snýst um þroska og aukinn skilning á umhverfinu, veröldinni sem við búum í, og að verða betri borgarar. Því ríkari sem við verðum, þeim mun uppteknari verðum við af menntun sem tæki til þess að verða ennþá ríkari. Ég get ekki skilið hvers vegna svona er komið. Kannski hafið þið ekki misst sjónar á þessu á Íslandi eða í Skandinavíu, ég þekki það ekki, en í Englandi erum við komin með þetta á heilann.

TUM: Á Íslandi virðist ekki ganga vel að vekja áhuga á ýmsum iðn- og starfsmenntagreinum, margir stefna í háskólanám.

AW: Tvennt má segja um þetta. Í fyrsta lagi þá er háskólanám niðurgreitt og því álitlegri kostur en margt annað. Ég veit ekki hvernig málunum er háttað á Íslandi en í Englandi þarf maður að vera nokkuð viss áður en maður skráir sig í iðnnám því maður fær alls ekki jafnmikla fyrirgreiðslu í iðnnámi, ekki

niðurgreidd námslán o.s.frv. Fyrir þann sem gæti hugsað sér hvort heldur er þá er miklu meiri hvati til að fara í langskólanámið, fremur en í iðnnám eða annað starfsnám.

Í öðru lagi er ákaflega erfitt að standa á því að verða sér ekki úti um háskólamenntun þegar „allir“ eru með háskólapróf. Það er því mjög erfitt að sannfæra nokkurn mann um að læra iðngrein ef hann telur sig eiga einhverja möguleika á að ljúka háskólanámi. Auk þess er miklu meiri fjárhagslegan stuðning að fá til háskólanáms en iðnnáms eins og áður sagði.

TUM: En þegar námi lýkur eru störf í iðngreinum og ýmsum starfsmenntagreinum oft betur borguð en hin, að minnsta kosti hér á Íslandi.

AW: Já, og ef launamunurinn verður mikill fer fólk að leita í iðngreinarnar, ekki síst ef sá menntunarvalkostur er gerður jafnálitlegur.

Iðnaðarmönnum hefur fækkað hjá okkur í Englandi. Það var ekki lengur hægt að fá pípulagningamann, en nú eru langir biðlistar til þess að komast í kúrsa í pípulagningum. Fólk hefur þurft að venjast því að þurfa að borga pípulagningamönnum laun og fá þá ekki ódýrt.

TUM: Hvernig tókst að vekja áhuga á að læra pípulagningar?

AW: Það gerðist sjálfkrafa og stjórnvöld höfðu ekkert með það að gera. Það spurðist bara út að það væri hægt að verða sér úti um mikla peninga með því að fara í pípulagnir. Margir þeirra sem skrá sig í nám í pípulagningum eru komnir vel yfir tvítugt og hafa gert ýmislegt annað.

TUM: Hér er erfitt að vekja áhuga ungs fólks á námi í mörgum iðngreinum.

AW: Það kemur mér á óvart, nema þið hafið einhverjar leiðir til þess að koma í veg fyrir að launin hækki hjá iðnaðarmönnum. Kannski er ástandið ekki orðið nógu slæmt ennþá.

Eina ástæðan fyrir því að það fór að fjölga í iðngreinum í Englandi var sú að fólk áttaði sig á því að þar væri hægt að fá góð laun. Langskólagenginn almenningur hefur áttað sig á því að þótt hann geti haldið áfram að setja sig á háan hest gagnvart iðnaðarmönnum þarf hann engu að síður að borga þeim sæmileg laun fyrir þjónustuna. Sérfræðingarnir, millistéttin, hafði vanist því að borga iðnaðarmönnum lítið sem ekkert, en hefur nú orðið að breyta þeim hugsunarhætti. Nú er hlutfall sérfræðinga í Englandi að lækka, nú ætla ekki allir að verða sérfræðingar. Þetta hefur náð ákveðnu hámarki.

Niðurgreitt nám

TUM: Hvað leggur þú til?

AW: Ég held að það þurfi bara að láta fólk borga meira sjálft fyrir langskólanámið. Í lýðræðislegu samfélagi er ekki hægt að banna fólki að fara í skóla en það er hægt að láta það taka ákvarðanir sem byggja á raunverulegum kostnaði, ekki tilbúnum aðstæðum eins og niðurgreiðslum.

TUM: En leiðir það ekki til misréttis?

AW: Aftur veltur það á því hvernig það er framkvæmt. Um þetta var mikið deilt í Bretlandi og á endanum varð sú skoðun ofan á að það þurfi að vera hægt að taka lán án mikillar áhættu. Þið búið í landi þar sem allir eiga húsnæði og ekki hika fólk við að taka lán til þess. Það þarf bara að tryggja að fjármögnun náms sé ekki óyfirstíganleg hindrun, að fólk verði ekki gjaldþrota ef það stendur sig ekki í náminu. Þess vegna þarf að gera þetta með lánum sem greitt er af í samræmi við tekjur.

TUM: Þannig kerfi er við lýði hér.

AW: Ég held að þetta sé eina leiðin. Það eru einnig veittir styrkir til upphalds fyrir þá sem hafa ekki sterkan fjárhagslegan bakhjarl. Þótt flestir hafi háskóla í héraðinu var ekki talið

réttlátt að þeir fátækari yrðu að fara í hann og aðeins þeir ríku gætu leyft sér að fara milli landshluta til þess að komast í betri skóla. Upphaldið er þá greitt án endurgjalds.

Ég sé enga aðra leið en þessa – annars festumst við bara í þessari geggjun. Það má ekki gleyma því að við erum á vissan hátt að sóa bestu árum ævinnar á skólabekk, árunum þar sem framtakssemin er hvað mest. Og ég efast oft um að nemendurnir hafi grætt nokkuð annað en gráðuheitið!

TUM: Þú talar um þitt heimaland en hvernig er hægt að meta þetta ástand? Eru einhverjir mælikvarðar sem hægt er að nota til þess að meta hvort mikil menntun sé orðin vandamál?

AW: Það má vel vera að mönnum finnst æskilegt að senda alla í háskóla og gera þá að góðum og gegnum þjóðfélagsþegnum, óháð því hvort það skili einhverju efnahagslega, og láta menn svo fara í iðnnám á eftir til þess að vinna fyrir sér. En það er afskaplega dýrt að gera þetta svona. Ég trúi ekki öðru en að ástandið sé orðið mjög svipað hér. Það var gerð stór rannsókn á þessu í Bretlandi. Fólki var beðið um að segja hvað það þyrfti að kunna til þess að sinna starfi sínu – ekki hvað þyrfti til þess að fá starfið heldur hvaða hæfni það þyrfti að hafa í starfinu. Niðurstöður sýndu að í langflestum tilfellum var ljóst að fólk þyrfti ekki að kunna nema brot af því sem það hafði lært til þess að geta sinnt starfi sínu afskaplega vel. Framhaldsskólamenntun var meira en nóg til þess að geta sinnt ýmsu því sem krafðist háskólanáms.

TUM: Hvað þætti þér um að niðurgreiða iðnnám og starfstengt nám til jafns við háskólanám?

AW: Þá væri fólk að minnsta kosti að velja á milli á jafnréttisgrunni. Helst myndi ég vilja mæla með því að fólk hefði rétt á námsstuðningi í ákveðinn árafjölda, rétt á niðurgreiddum lánnum, og ef fólk vildi ekki nota þau þegar það væri 18 ára þá gæti það gert það 49 ára

til dæmis. Og ef fólk vildi nota þetta til þess að mennta sig án þess að ákveðið starf eða námsgráða hengi á spýttunni þá myndi mér það góð hugmynd. Með þessu móti tel ég miklu meiri líkur á að menntakerfið verði í meiri tengslum við þarfir markaðarins en það er núna. Það væri ekki aðeins réttlátara varðandi valið milli iðnnáms og háskólanáms, heldur gerði þetta fólki kleift að læra án þess að þurfa að stefna að enn einni námsgráðunni.

Möguleikarnir á að verða sér úti um menntun hafa aukist mikið undanfarna áratugi, en þrýstingurinn á að afla sér aukinnar menntunar hefur líka aukist mikið. Jafnvel þótt menntun væri ekki niðurgreidd myndu margir verja fé í hana og leggja mikið á sig. En ríkisstjórnir hafa gert illt verra. Stjórnámálemenn eru handvissir um að meiri menntun fylgi meiri hagvöxtur en auk þess virðist vera einhvers konar keppni í gangi, sem e.t.v. má kenna OECD um. Keppnin snýst um það hversu lengi hvert land geti haldið fólki að námsbókunum og hve mörgum í einu. Sá vinnur sem getur haldið flestum sem lengst í námi. Þetta skil ég ekki – maður skyldi halda að það væri æskilegt að koma fólki út í atvinnulífið sem fyrst.

Er kennaramenntun góð menntun?

TUM: Mig langar til að spyrja þig um kennaramenntun. Hér er kennaranám oft kynnt sem góð almenn menntun, jafnvel fyrir þá sem hugsa sér ekki að verða kennarar. Ertu sammála þessu?

AW: Það fer eftir ýmsu. Í Englandi gerðist þetta ekki svona. Fólk vildi ekki læra til kennara, það vildi frekar læra ákveðna grein og bæta svo kennsluréttindum ofan á með viðbótarnámi í eitt ár. Ég held að það sé að mörgu leyti rétt að kennaramenntun sé góð almenn menntun, en að það sé erfitt að sannfæra vinnumarkaðinn um þetta og þar af leiðandi unga fólkið. Það er ákveðin tilhneiging til þess að sjá þetta annaðhvort sem nám á þröngu sviði eða sem nám sem fólk fer í vegna þess að það kemst

ekki inn í virtan skóla sem kennir gagnlegri greinar. Kannski er þessu öðru vísi farið hér.

Ef ég lít á fólk sem er örlítið eldra en ég og hugsa um hvers konar kennara það hafði – mig langar ekki að segja þetta á prenti en læt mig hafa það – þá var það öflugri kennarahópur en það fengi í dag. Margir sem áður fyrr hefðu farið í kennslu myndu ekki gera það í dag. Fáir myndu mótmæla þessu. Þetta er afleiðing þess að dreifa menntuninni yfir svona mörg ár. Það er mjög erfitt að fá mannskap til þess að kenna þetta allt. Í flestum atvinnugreinum er reynt að gera hlutina eins hratt og mögulegt er – en ekki í menntakerfinu – þar virðist stefnan að lengja framleiðsluferlið eins mikið og mögulegt er. Og hver er útkoman – jafngóð eða betri en áður? – ég er ekki viss.

TUM: Í atvinnuauklýsingum stendur oft að krafist sé háskólamenntunar sem nýtist í starfi. Það er með öðrum orðum krafist háskólagráðu án þess að vinnuveitendur viti nákvæmlega hvaða hæfni er leitað að. Þeir virðast ekki kunna við að segja að krafist sé hvaða háskólagráðu sem er en stundum virðist sem svo sé.

AW: Einmitt. Mágur minn lýsti því þannig þegar þeir voru að ráða fólk til starfa í stórfyrirtæki og þurftu að grísa umsóknabunkann, þá losuðu þeir sig fyrst við þá sem ekki höfðu háskólagráðu, síðan litu þeir aðeins á einkunnirnar. Námsgreinin sjálf, það sem viðkomandi hafði lært, skipti engu máli. Að lokum grísuðu þeir með því að taka aðeins þá í viðtal sem gátu stafsett rétt og kunnu greinarmerkjasetningu. Það var skilvirkasta leiðin en vafalaust var sú hæfni komin fram um ellefu ára aldur. Samt þurftu umsækjendur að læra í allavega 10 ár í viðbót. Þetta er brjálæði. Ég hef stundum áhyggjur af því að við dreifum menntun allt of mikið, á allt of mörg ár. Og vanrækjum marga nemendur með því að kenna þeim ekki grundvallarfærni.

TUM: Ef ég skil þig rétt þá viltu verja meira fé í kennslu á grunn- og framhaldsskólastigi.

AW: Já, við þurfum að kenna nemendum það sem þeir þurfa virkilega á að halda. Ég held líka að við þurfum að styrkja kennaramenntun og reyna að tryggja að kennararnir okkar séu í raun færir um að kenna. Kannski er þetta ekki svo mikið vandamál hér en í Englandi er staðan svo ójöfn, það besta er mjög gott en það versta er líka afleitt.

TUM: Síðustu PISA-niðurstöður sýndu að íslenskir skólar eru mjög líkir innbyrðis.

AW: Í Bretlandi óttuðumst við að munurinn milli þeirra hæstu og lægstu yrði enn meiri en hann í reyndinni var.

Leið kvenna út á vinnumarkaðinn

TUM: Þú ert dálkahöfundur, skrifar í *Times Higher Educational Supplement*. Er það mikilvægt fyrir þig?

AW: Nei, en rektor er mjög hrifinn af því. Ég er með fasta stöðu svo ég get gert það sem ég vil. Jú annars, mér finnst þetta mikilvægt og ég nýt þess að skrifa þessa pistla. Ég segi hluti sem ég hef ekki sagt annars staðar enda tekur það svo langan tíma að skrifa akademískar greinar. Það ætti að hvetja háskólafólk mun meira til svona skrifa!

TUM: Í greininni *Working girls* fullyrðir þú að skólakerfið hafa tapað miklu þegar formlegar hindranir á atvinnuþátttöku kvenna lögðust af. Gætirðu skýrt þetta nánar?

AW: Um allan heim fór vaxandi menntun og kvenfrelsi saman. Og alls staðar var kennsla fyrsta almenna starfið sem menntaðar konur gátu lagt fyrir sig. Ævisögur 19. aldar kvenna eru fullar af sögum um menntaðar konur úr verkamannastétt sem urðu kennarar í sveitaþorpum. Millistéttarkonur líka, þetta var lausn, starf sem þær máttu sinna. Konur í

verkamannastétt hafa alla tíð unnið og þetta var leið upp á við en fyrir millistéttarkonur var þetta leiðin út af heimilinu. Af þessum helmingi þjófðarinnar, konum, lagði rjóminn fyrir sig kennslu. Því má segja að einungis toppfólk hafi lagt fyrir sig kennslu. Þessar konur voru mjög metnaðargjarnar og höfðu líka metnað fyrir hönd annarra kvenna, stúlkna sem þær kenndu. Þær ólu upp kynslóð kvenna sem gat áorkað enn meiru en þær sjálfar höfðu gert. Ég þykist viss um að þetta sé eins hér á landi. Sögur af einstökum kennslukonum sem hvöttu aðrar konur áfram. Þetta var gott fyrir skólana. Þeir fylltust af afburðakonum sem gáfu sig allar í kennsluna. Kannski leiddi þetta til þess að kennslan var áhrifarík. Ef gera má ráð fyrir að það skipti máli að kennarinn kunni eitthvað og sé góður er óhætt að fullyrða að skólarnir höfðu aðgang að öflugri mannskap þá en nú. Mjög snemma urðu konur stjórnendur, fyrst í skólum fyrir yngri börn, síðan í stúlnaskólum á unglinga- og framhaldsskólastigi og loks í skólum fyrir bæði stelpur og stráka. Það var stórkostlegt. Ennþá sækja mun fleiri konur en karlar í kennarastéttina. Ekki vegna þess að þær hafi svo gífurlega þörf fyrir að vera sifellt að hugsa um ungvíðið heldur vegna þess að þær eiga sjálfar börn og kennarastarfið býður upp á að blanda saman barneignum og starfsframa.

En þær sækja ekki í kennarastéttina í sama mæli og áður og þetta eru ekki jafnhæfar konur og áður. Ef litið er á einkunnir kvenna sem fara í kennslu núna í samanburði við þær sem gerðu það fyrir 50 árum þá standast þessar yngri þeim eldri ekki snúning. Ég veit ekki hvað best er að gera í þessu. Það virðist erfitt að fá verulega gott fólk í kennslu en á sama tíma stækkar skólakerfið stöðugt. Varla er mikið vit í því.

Um leið og konum opnast fleiri leiðirfara þær ekki lengur allar í kennslu. Önnur afleiðing er að konur eignast færri börn, sérstaklega menntakonur.

TUM: Finnst þér að yfirvöld eigi að hvetja konur til að eiga börn?

AW: Já, það verður ekki hjá því komist. Í Skandinavíu er mun meira gert til þess að auðvelda barnafjölskyldum lífið fjárhagslega en til dæmis í Englandi eða Þýskalandi.

Ég átti fyrstu börnin mín tvö þegar í bjó í Bandaríkjunum og ég er viss um að ég hefði aldrei eignast þriðja barnið ef ég hefði ekki komið aftur til Englands. Þar hafði ég aðgang að tveimur ömmum sem hjálpuðu til, sem skipti gríðarlegu máli því eiginmaður minn býr um borð í flugvél.

Heimild

Wolf, A. (2006). Working girls. *Prospect magazine*, 121. Sótt 25.8.2007 <http://www.prospect-magazine.co.uk/printarticle.php?id=7398>